

Baka István: Beavatások

PANNON KÖNYVKIADÓ, 1991

Szekszárdon született, színésznőt szeretett. Már legalábbis az *Én, Thészeusz* tanúsága szerint. Bár éppenséggel mást szeretett volna szeretni. Ha hihe-tünk neki. Márpedig miért ne hihetnénk? — ha már Babitsnál tartunk, Baka Istvánra nagyon is igaz: csak ő bír művének hőse lenni. De milyen hőse! — azt csak a szegény halott Jóisten tudná megmondani.

Egyáltalán: mibe avat be Baka? Beavatni valami titokba szokás, valami titokzatos tudásba, ami más-sá tesz, átemel és persze kiemel, egészen egyszerű-en: megemel. Ezért, hogy a beavatás sohasem pusztán *többlettudás*, tudáskiegészítés; az egyszerű növekmény *minőségileg* nem okoz változást, holott a beavatás lényege éppen ez: a beavatott *már* nem az, aki *volt*. Újjászületett.

A beavatás: ceremónia, és a ceremóniának három egyenrangú és -értékű eleme van — a mítosz, a misztika és a mindkettőt magába építő rítus. Bármelyik elem hiányzik, a beavatás elmarad. Mítosz és rítus lehet például ünnep; misztika és rítus — mondjuk — feketemise; mítosz és misztika: varázslás. De bármi, esti mese vagy hittanóra... A résztvevő (elszenvető, befogadó, tanuló stb.) ki-egészül valamivel vagy legalábbis kiegészülésre vár.

A beavatás — amint erre a szó rejtett, de még érezhető műveltető *lényege* figyelmeztet — társas rítus, és nemcsak „sokadalom” értelemben!, ha-nem mert *társá* tesz, társá fogad egy eladdig kí-vülállót valami közösség. A beavatás minőségi változás, más minőségű „emelkedés”-jellege ép-pen ebben a gesztusban van.

E századvég, e poszt- vagy éppenséggel premo-dern kor jószerivel épp azért elviselhetetlen, mert a beavatáshoz-beavatódáshoz szükséges három elemből egy (csak egy, de az igazán) hiányzik: a mí-tosz, a mitológia. (Közbevetőleg: a posztmodern mint szemlélet és mint célzatos „tevélegesség” a maga „puha” módján éppen ennek a kvázi-mitoló-giának a nyomait keresgéli, az elemeit próbálja használható rendekbe rakni.)

A kor, amelyben élünk, tudjuk, feketemise. Amiként azt is tudjuk, majdnem mindegy, hogy ki fekszik az asztalon és ki veszi ki az asztalon fekvő szívét. Baka erre *is* mutat egy-két delikát példát.

Az *Én, Thészeuszban* a „boszorkánymestert” Bakos Dénesnek hívják (a nevében és kedvéért el-követendő gyilkosság *szívre* szól és *szívre* markol; a rítus résztvevői számára édesmindegy *lett*, hogy ki terült ki), viszont *A kisfiú és a vámpírok* Bakó Istvánkáját — misztikussá növelt büntudata ezt tu-datja vele — a testvére, Bakó Imre ölte meg. *Baka* azonban ennyiért nem adja. A kisfiú *egyszerre* válik kisöccse és önmaga boszorkánymesterévé, gyilkos-sá és áldozattá, de még ez is kevés: ahhoz, hogy a feketemise szereplői szabadon közlekedhessenek a két — adekvát — szerep között, hogy valódi tét nél-kül gyakorolhassák egymáson a rítust, nos, ehhez halhatatlanokká kell lenniük, mi több: halhatatlan (még meghalni is képtelen) gyilkosokká. Vámpírok-ká tehát.

Túl azon az iménti, megejtően egyszerű megál-lapításon, miszerint Baka elszántan önmagát írja (s hogy efelől a leghalványabb kétségünk se legyen, még a maga név-alteregőit is segítségül adja mel-lénk), észre kell vennünk, hogy ez az egész novel-lisztika a *beavatás elmaradásáról* szól. Arról, ami *nem* történt meg. A személyiség, bújék bármilyen sorsjelmezbe; próbáljon bár belakni bármilyen kort; keressen, ösztönösen vagy elszántan, bármí teret, rést, hogy kiókumlálja a megoldást *idebenn*; rejtőzzék el minden kihívás elől *odakint*; osztódjék föl akárhány alakra, vagy álljon össze akármiféle eggyé — nem képes kikerülni a csapdát. Nem képes önmagából *mást* teremteni, sajátból közőst. Beava-tatlan marad, mert nincsen, aki beavassa, mert nin-csenek, akik magukhoz, maguk közé vehetnék-emelhetnék. Nincs közös tudat, nincsen semmi ezen a *saját*on kívül. Ez a saját pedig csak éppen arra elég, hogy az egyedül-valóság tragédiáját külön-különb módokon, stílekben, rítusokban a személyiség kalodáján belül lejátszassa.

A beavatás hamis, a beavatás hazug, cinikus: a kívülálló az marad, aki volt. A válság kozmikus élet-hosszon marad elviselhetetlen.

Paradox módon ez mégis csupán a *történet vége*.

A történet *maga* cseppet sem ilyen tragikus, el-lenkezőleg: szinte könnyed. Bravúrosan laza, csa-podár, szemtelen. Nem tragikusan pózolva meséli el a tragédiát, hanem mintha ügyet sem vetne rá. Baka föltalálja az anti-posztmodern prózát, gúnyt űz az iróniából, kedvére pacsmagolja össze ked-venc-divatos színeinket, formáinkat, stílusainkat. Eljátszik velünk. Valójában nem is velünk, hanem azzal, ami a lényünk-ké-lényegünk-ké lett: a magán-univerzumokká növelt, satnya kis mítoszocskáinkkal, amiket a valódi helyébe hazudunk, csak hogy

ne kelljen a valódi hiányával naponta szembenézünk.

Hogyan csinálja? — például úgy, hogy nem „elsajátít”, „idézi”, „vizsgál”, „leltározza”, „építi”, az íróniát nem szövögeti a „textúrába”, nem text-túrázik, extrudál és exhumál, hanem rabol. Hol durván, fegyverrel szinte (mint a *Vasárnap délutánban minimum* Aranyt, Zrínyit, József Attilát, Petőfit; Bergmann, Diogenészt és Wenderst), hol pofátlanul (mint a *Szekszárdi misében* Palóczy Lipótot; de kár, de nagy kár, hogy a végén bevallotta!), hol cinkosan (mint a *Margitban* Goethét), hol pedig (mint a *A kisfiú és a vámpírokban*)... de itt már pontatlan a *rablás*, itt már tolvajlásról van szó *igazán*, annak is a legráfínáltabb válfajáról, a besurranásról, nos, itt Huszáriktól „van lopás” (Bakó Istványa sírfelirata: *Élt nyolc hónapot*, Huszáriké: *Élt kilenc hónapot* — az anyja hasában). A *vége* odamondható, a *hasában* helyett a *szívében* érthető, a szív az asztalra terített áldozat és a vámpír „célszerve” egyszerre, és a *nyolc hónap*: a *legrosszabb* születés-születés.

Miért csinálja? Éppenséggel azért, hogy — előállítván — egyazon gesztussal meg is semmisítse túlhordott és ezért már szeptikus mítosztöredékeinket a csodaszarvasról, a halott és mégis — számítóan — várt Öregistenről, a nemzet fölökísértő lelk(üret)éről, az ördöggel köthető (?) új szerződés esélyéről és értelméről, valamint a szenvedés és a szerelem (úgy mond) megváltó erejéről. Ezek: nincsenek. Ezek: fálvédők. Giccek. Még akkor is, ha — beszélvén róluk — még föl-fölfáj a hiányuk. Még ha el-elcsábul is a mesélő, és a meséjébe nagy, telt, kerek mondatok *tévednek*. Vagy talán — hát — éppen ezzel együtt; a giccs sem nélkülözi — *ab óvó* — az igazi lírát.

Ám végül mégis/csak a vámpírok maradnak. A „beavatás”, ha megtörténik, itt aztán megtörténhet: a vérszipolyok gengje mint közösség... igen, ott van még esély a társaságra. Az a beavatás, mint lehetőség, nagyon is valóságos. Kering a kor teste a sötétben, befűj a kulcslukon, semmissé tesz minden korábbi mítoszt, és még röhöghet is: hát persze, hogy hazug volt és maradt valahány... áldozat? hóhér? kit érdekel, ha csereszabatos?

Vagy pedig a beavatatlanság beismerése. A személyiség vaspántjai mögé menekülő magány. A rítustalan és mítosztalan misztika maga. A líra. Ami ott áll minden *szöveg* előtt, holott *mögötte-utána* kellene állnia. Beavatás helyett a beavatkozás, valamibe, amiről fogalmunk sincs, fogalmunk sem lehet.

KÁROLYI CSABA

Darvasi László: Horger Antal Párisban

HOLNAP KIADÓ, 1991

Aki azt állítja, hogy a 80-as évek második felében indult költőket újfajta kérdésfeltevés jellemzi, ami könnyen zavarba hozza az olvasót, tulajdonképpen jól gondolja, hiszen minden újabb költőnek ez a dolga. Kicsit meglepő mindössze az lehet, hogy a probléma, mellyel a szövegek írója birkózik, most a szokásosnál jobban rejtve marad, kevésbé kifejtett formában jelenik meg. Benne rejlik abban a szemléletmódban például, melynek alapján természetes módon kerülnek egymás mellé egymástól távoli kultúrátöredékek, történetfoszlányok, műfajok és műfajtöredékek. Sokféle tárgy és szereplő, különféle költői hangvétel. Benne rejlik abban a szemléletmódban is, melynek alapján a legfelszínesebb dolgok úgy keverednek a legmélyebbekkel, hogy még szimbolikától sem kell tartanunk, mert minden csak azt jelenti, ami, és ha az egész mégis talányos, hát arról nem a részletek tehetnek. Az értelmezés az ehhez már hozzászokott esztétikai érzék ellenére is nehezebb, mint a megelőző nemzedék esetében, egyszerűen azért, mert maga a szöveg kevesebb fogódzót ad. A korábbiak általában valamivel szemben fogalmaztak (nem egyszerűen politikai értelemben), határozottabban választottak értékeket, utasítottak el másfajta felfogásokat, értékelték át írásukkal kimondva is a költői hagyományrendszer (elődöket választottak, versen kívül is megfogalmazták poétikájukat stb.). A korábbi értékválasztások valami másnak a felmutatására törekedtek, ami a bevetten kívül volt, tudomást kellett tehát venni valamiféle „hivatalos” értékrendről, aminek persze politikai vonzata is lehetett. Ma az sem politikai tett, ha a költő nem politizál. Ez a kérdésfeltevés immár érvénytelen, a szöveg más dimenzióban fogalmazódik. A szöveg művi, a probléma kicsi és személyes, de személyességében a végtelenig tágható.

Költőnk nem megy elébe olvasójának. Ez udvariatlan dolog is volna azzal szemben, aki hajlandó magát beleképzelni az ő világába. Poétikája magánhasználatra szánt furcsa mitológiákra, ismerősen ismeretlen magántörténelemre, mesterséges világok játékszabályaira épül. Ennek értelméről nincs mit vitatkozni, be kell szállni a játékba, és akkor benne leszünk. Minden rendjén való, ami nyelviileg megfogalmazható, márpedig nyelviileg sok minden